

Dimensions and components of people's participation in economic activities in Shahid Soleimani school

Hamid Mortazaniya¹ | Sadegh Ghoroghchian²

Abstract

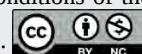
People's participation in economic activities is one of the main pillars of realizing resistance economy. After the martyrdom of Sardar Qassem Soleimani, the leader of the Islamic Revolution said that Martyr Soleimani should be treated as a school and a learning school. One of the key features of Shahid Soleimani school is people belief, helping people and making people popular. Therefore, considering the sensitive economic conditions of the country and the enemy's economic war and the need to organize people against it, in this research, the dimensions and components of popularization of economic activities have been identified. In order to collect data, first library resources including books, articles and other available materials were examined, and in the next stage, through interviews with 24 people related to the theme related to the popularization of economic activities in Shahid Soleimani School using It was calculated by thematic analysis method. In this research, a total of 1629 key propositions, 132 basic themes, 22 organizing themes and 5 overarching themes were identified. Finally, the popularization components of financial and economic activities were categorized under five main dimensions, including political dimensions, cultural and social dimensions, managerial dimensions, technical dimensions and environmental dimensions.

Keywords: People's participation, popularization, economic activities, Shahid Soleimani School,.

DOR: 20.1001.1.22516980.1404.33.1.6.6

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Financial Management, Faculty of Management, Imam Hussein University, Tehran, Iran.
Mortazaniya@ihu.ac.ir
2. PhD student in Policy Planning, Faculty of Management, Imam Hussein University, Tehran, Iran.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution Non-Commercial (CC-BY-NC) license.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳/۰۴/۰۴
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۴/۰۲/۲۳
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۴/۰۲/۲۹
تاریخ انتشار:
۱۴۰۴/۰۳/۲۸شاپا چاپی: ۶۹۸۰-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۲۳۴-۲۶۴۵

DOR: 20.1001.1.22516980.1404.33.1.6.6

ابعاد و مؤلفه‌های مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی

حمید مرتضی نیا^{ID} | صادق قرقچیان^{ID}

چکیده

مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی یکی از ارکان اصلی تحقق اقتصاد مقاومتی است. بعد از شهادت سردار قاسم سلیمانی، رهبر انقلاب اسلامی بیان فرمودند به شهید سلیمانی به عنوان یک مکتب و یک مدرسه درس‌آموز پرداخته شود. یکی از ویژگی‌های کلیدی مکتب شهید سلیمانی مردم‌باوری، مردم‌یاری و مردمی‌سازی است. لذا با توجه به قرار گرفتن در شرایط جنگ اقتصادی و لزوم ساماندهی مردمی در مقابل آن، در این تحقیق به شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی پرداخته شده است. جهت گردآوری داده‌ها، ابتدا منابع کتابخانه‌ای شامل کتاب‌ها، مقالات و دیگر مطالب موجود، مورد بررسی قرار گرفتند و در مرحله بعد نیز از طریق مصاحبه با ۲۴ نفر از افراد مرتبط با موضوع مضامین مرتبط با مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی با استفاده از روش تحلیل مضمون احصاء شد. در این پژوهش مجموعاً ۱۶۳۹ گزاره کلیدی، ۱۳۲ مضمون پایه، ۲۲ مضمون سازمان‌دهنده و ۵ مضمون فراگیر شناسایی شد. در نهایت مؤلفه‌های مردمی‌سازی فعالیت‌های مالی و اقتصادی، ذیل پنج بعد اصلی، شامل ابعاد سیاستی، ابعاد فرهنگی و اجتماعی، ابعاد مدیریتی، ابعاد فنی و ابعاد محیطی دسته‌بندی شدند.

کلیدواژه‌ها: مشارکت مردم، مردمی‌سازی، فعالیت‌های اقتصادی، مکتب شهید سلیمانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. استادیار گروه مدیریت مالی، دانشکده مدیریت دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، تهران، ایران.

Mortazaniya@ihu.ac.ir

۲. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری خط و مشی‌گذاری، دانشکده مدیریت، دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، تهران، ایران.

این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط و ضوابط مجوز (CC BY-NC) Creative Commons Attribution Non-

Commercial

توزیع شده است.

مقدمه و بیان مسئله

مردمی‌سازی اقتصاد، بی‌تردید یکی از راهبردهای اساسی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با شرایط جنگ اقتصادی به شمار می‌آید (یوسفی و غفاری، ۱۳۹۵). در سال‌های اخیر، به‌ویژه در شرایط کنونی کشور، مسئله مشارکت مردم در عرصه اقتصادی به دغدغه‌ای محوری برای سیاست‌گذاران تبدیل شده است؛ موضوعی که نه تنها برخاسته از ضرورت‌های اقتصادی روز، بلکه ریشه در اندیشه‌های بنیان‌گذار انقلاب اسلامی نیز دارد (حسینی و سلیمانی، ۱۳۹۸). در همین راستا، رهبر انقلاب اسلامی بر این موضوع بارها تصریح داشته‌اند که «یکی از مسائل مهم ما باید این باشد که استعداد‌های مردم، ابتکارهای مردم، ظرفیت‌های گوناگون مردم را وارد میدان اقتصاد کشور بکنیم (امام‌خامنه‌ای، ۱۳۹۹). این نگاه راهبردی، در اسناد بالادستی متعددی همچون سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، مورد تصریح و تأکید قرار گرفته است. در واقع، مردمی‌سازی اقتصاد نه فقط یک انتخاب، بلکه ضرورتی برای تاب‌آوری ملی در برابر تهدیدات اقتصادی به‌شمار می‌رود.

در این چارچوب، اقتصاد مردمی از منظر رهبر انقلاب، اقتصادی است که «با ارادهٔ مردم، سرمایهٔ مردم، حضور مردم تحقق پیدا می‌کند» (امام‌خامنه‌ای، ۱۳۹۳). چنین الگویی، زمینه مشارکت گسترده، عادلانه، شفاف و تبعیض‌ناپذیر تمامی آحاد جامعه را متناسب با توان و ظرفیت آن‌ها، در فرآیند خلق ارزش اقتصادی فراهم می‌سازد (پیشوایی و همکاران، ۱۳۹۷). هدف نهایی این رویکرد، ایجاد جامعه‌ای پایدار و پیشرو است که در آن هر فرد بتواند در زمان و مکان دلخواه، به تناسب میل و توان خود، در اقتصاد مشارکت کرده و از ثمرات آن بهره‌مند گردد.

برای تحقق چنین اقتصادی، دولت موظف است زمینه بهره‌برداری مؤثر از کلیه ظرفیت‌های انسانی، علمی و مالی کشور را فراهم آورد و به‌ویژه در شرایط کنونی، این سرمایه‌های مردمی را به حرکت درآورد. با این حال، دستیابی به این هدف، مستلزم طراحی نظام‌مند، هدفمند و کارآمد سازوکارهای اقتصاد مردمی است (پیشوایی و همکاران، ۱۳۹۷).

در این میان، مکتب مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی، نمونه‌ای برجسته از مدیریت مردمی در عمل به شمار می‌آید؛ مدیریتی که نه تنها در حوزه نظامی، بلکه در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و

اقتصادی نیز تأثیرگذار بوده است (سیف، ۱۳۹۹؛ مظاهری، ۱۳۹۹). یکی از وجوه کمتر بررسی شده شخصیت ایشان، عملکرد مؤثر در حوزه‌های اقتصادی، چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعی است (قرقچیان، ۱۴۰۱).

بر همین اساس، به نظر می‌رسد بازخوانی اندیشه و عملکرد شهید سلیمانی در حوزه مردمی‌سازی می‌تواند در تدوین الگوهای بومی تحقق اقتصاد مقاومتی و مردمی، الهام‌بخش و راهگشا باشد. یکی از لوازم حرکت به سمت اقتصاد مردمی، شناسایی ابعاد و مولفه‌های مؤثر بر شکل‌گیری آن است تا بدان وسیله بتوان موضوع مشارکت مردم در اقتصاد را به صورت یک کل واحد نگریست. برای این کار باید به سراغ کسانی رفت که اولاً شناخت و باور درستی از مردم داشته باشند. ثانیاً بتوان به اندیشه آنان به مثابه نظام فکری قابل اعتماد نظر انداخت. ثالثاً، توانسته باشند مردم محوری را در برخی عرصه‌های اجتماعی تحقق بخشند. لذا این تحقیق به دنبال آن است تا مضامین اصلی مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی را تبیین نماید.

مبانی نظری

همان‌طور که از نام جمهوری اسلامی برمی‌آید، دو رکن اصلی این نظام، یکی اسلام است که محتوا، جهت و مسیر نظام را نشان می‌دهد و دیگری تکیه به مردم و مردمی بودن است که نشان‌دهنده شکل اداره این نظام است. با این که مردم در عرصه‌های سیاسی و امنیتی مردم حضور خود را به نحو احسن نشان داده‌اند، اما یکی از خلأها و نقاط ضعف امروز در زمینه اقتصاد است که هنوز نتوانسته‌ایم مردم را آن گونه که شایسته است به صحنه اقتصاد وارد کنیم (حسنی و کجوری، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۲).

انقلاب اسلامی ایران که داعیه‌دار آرمان‌های اقتصادی دین مبین اسلام است، در برهه کنونی با جنگ اقتصادی و تحریم از سوی دشمن مواجه شده است که در مقابل، رهبر انقلاب اسلامی نظریه اقتصاد مقاومتی را به عنوان تاکتیک کوتاه‌مدت و راهبرد بلندمدت نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ارائه نمودند. نظریه‌ای که از نگاه رهبر انقلاب اسلامی، ابتدائاً بر پایه‌های مردمی استوار است. (سلیمانی و پیغامی، ۱۳۹۵، ص. ۲۴)

مفهوم مردم

در ادبیات امامین انقلاب اسلامی، مفهوم مردم شامل اکثریت افراد جامعه می‌شود به گونه‌ای که این مفهوم، در طبقه‌بندی‌ها، میزان توانایی، جنسیت، سن، شأن، رتبه و مقام، زمان و مکان افراد و اشخاص حقیقی منحصر نخواهد بود (حسنی و حسینی، ۱۳۹۵، ص. ۶۳). از جنبه سلبی نیز بخش بسیار اندکی را نمی‌توان جزء مردم به حساب آورد که البته در برابر سیل عظیم اقشار مختلف مردم هیچ به حساب می‌آیند و آن‌ها حرکت کنندگان برخلاف مصالح و منافع ملت هستند (حسنی و حسینی، ۱۳۹۵، ص. ۶۲).

مفهوم مشارکت مردم

در اندیشه اسلامی، مشارکت مردم در اداره امور جامعه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این مشارکت، صرفاً یک تاکتیک سیاسی یا ابزار مشروعیت‌بخشی به حکومت نیست، بلکه ریشه در اصول و ارزش‌های بنیادین این دین دارد. اسلام، ضمن توجه به اراده الهی در هدایت انسان‌ها، برای اراده و نقش مردم نیز اهمیت قائل است و سازوکارهایی را نیز برای تحقق مشارکت آن‌ها در نظر گرفته است. آیاتی همچون «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ ۖ بَيْنَهُمْ» (شوری، ۳۸) و «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (آل عمران، ۱۵۹) به صراحت بر این موضوع دلالت دارند. این آیات نشان می‌دهند که مشورت و تبادل نظر با مردم، حتی برای پیامبر اسلام (ص) که از عصمت الهی برخوردار بود، امری ضروری تلقی می‌شد. مشارکت مردم در اسلام ابعاد گوناگونی دارد و عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را شامل می‌شود. از جمله مهم‌ترین جلوه‌های آن می‌توان به نقش مردم در تعیین سرنوشت سیاسی خود، نظارت بر عملکرد حاکمان و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های کلان جامعه اشاره کرد.

مشارکت مردم در اسلام، علاوه بر کارکردهای داخلی، آثار و پیامدهای مهمی در عرصه بین‌المللی نیز دارد. (بهرزبایانی، سلطان محمدی و زارع کار، ۱۴۰۰)

مفهوم مشارکت مردم در اقتصاد (مردمی سازی اقتصاد)

به طور خاص، این اصطلاح در ادبیات رایج اقتصادی دنیا مرسوم نمی‌باشد و به نوعی باید آن را تجلی اقتصادی آرمان انقلاب اسلامی دانست (سیف و برنجی، ۱۳۹۵).

مردمی سازی اقتصاد یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است که رهبر انقلاب نیز در سال های اخیر تأکید زیادی بر پیگیری و تحقق آن داشتند.

ایشان در سخنرانی اولین روز سال ۱۳۹۳ در حرم مطهر رضوی به تبیین اقتصاد مردمی پرداختند: «اقتصادی که به عنوان اقتصاد مقاومتی مطرح می شود، مردم بنیاد است؛ یعنی بر محور دولت نیست و اقتصاد دولتی نیست، اقتصاد مردمی است؛ با اراده مردم، سرمایه مردم، حضور مردم تحقق پیدا می کند. اما «دولتی نیست» به این معنا نیست که دولت در قبال آن مسئولیتی ندارد؛ چرا، دولت مسئولیت برنامه ریزی، زمینه سازی، ظرفیت سازی، هدایت و کمک دارد. کار اقتصادی و فعالیت اقتصادی دست مردم است، مال مردم است؛ اما دولت - به عنوان یک مسئول عمومی - نظارت می کند، هدایت می کند، کمک می کند. آن جایی که کسانی بخواهند سوء استفاده کنند و دست به فساد اقتصادی بزنند، جلوی آنها را می گیرد؛ آنجایی که کسانی احتیاج به کمک دارند، به آنها کمک می کند. بنابراین آماده سازی شرایط، وظیفه ی دولت است؛ تسهیل می کند» ۱۳۹۳/۰۱/۰۱

به عبارت دیگر منظور از مردمی سازی اقتصاد این است که حضور آگاهانه، داوطلبانه، فعالانه، جمعی و فردی و متناسب با توان همه افراد ملت در تمامی عرصه های اقتصادی کشور در سه ساحت تصمیم گیری، تصمیم سازی و اقدام صورت گیرد (رنجبران و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۱۱).

رفیعی طاقانکی (۱۳۹۶) اقتصاد مردمی را اقتصادی تعریف می کند که عامل اصلی اقتصاد مردم باشند و دو جزء اصلی اقتصاد که تولید و مصرف است به دست خود مردم انجام گیرد و دولت تنها نقش نظاره گری و تأمین زیرساخت ها را بر عهده بگیرد.

یک بخش از مردمی شدن اقتصاد این است که سازوکارهایی در اقتصاد تعبیه شود تا مردم را به دولت و دولت را به مردم گره بزند. هر قدر اقتصاد مردمی تر شود، تحریم نشدنی تر می شود. با این وجود، مردمی کردن اقتصاد مسئله بسیار پیچیده ای است، زیرا مردمی کردن یعنی این که مردم بازیگر اصلی در تصمیم گیری باشند. یعنی این که دولت خودش را از بخشی از تصمیم گیری ها بیرون بکشد (پیغامی، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۱).

نقش دولت در اقتصاد مردمی

اقتصاد مردمی در تمایز با ویژگی های یک اقتصاد دولتی قرار دارد. ویژگی مهم و محوری اقتصاد دولتی، تصدی گری گسترده دولت در امور اقتصادی کشور است. این دخالت گسترده

موجب محدودیت نقش بخش خصوصی در اقتصاد شده و بخش عمومی را در تقابل با بخش خصوصی قرار می‌دهد. در ادبیات اسلامی دولت وظیفه سرپرستی و صیانت از امت بر اساس مصلحت را برعهده دارد و از آنجا که تصدی‌گری گسترده دولت در اقتصاد به مصلحت عامه مردم نیست و رقابت دولت با بدنه مردم در اقتصاد موجب تضعیف توانایی‌ها و ظرفیت‌های مردمی در اقتصاد می‌شود بر دولت لازم است که از دخالت‌ها و تصدی‌گری‌های خلاف مصلحت عامه جلوگیری کند؛ بنابراین دولت بر اساس وظیفه و کارکرد خود در اقتصاد باید زمینه را برای مشارکت فعال بخش مردمی فراهم کند و تمهیدات و پشتیبانی‌های لازم برای فعال‌سازی و توانمندسازی آحاد مردم در زمینه اقتصاد را فراهم کند.

عموماً دولت‌ها به لحاظ مدیریت دولتی دنبال مردمی شدن نمی‌روند؛ چون توان مدیریت مردم را ندارند. (پیغامی، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۲)

مکتب شهید سلیمانی

مکتب، یک طرح جامع و منسجم است که با جهان‌بینی که می‌دهد و با دستورالعمل‌هایی که ارائه می‌کند، بشر را به طرف کمال و هدفش راهنمایی می‌کند علامه شهید مرتضی مطهری در تبیین واژه مکتب آورده است: «مکتب، یعنی نیاز به یک تئوری کلی؛ یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم که هدف اصلی آن، کمال انسان و تأمین سعادت همگانی است، و در آن، خطوط اصلی و روش‌ها، بایدها و نبایدها، خوب‌ها و بدها، هدف‌ها و وسیله‌ها، نیازها و دردها و درمان‌ها، مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها مشخص شده باشد و منبع الهام تکلیف‌ها و مسئولیت‌ها برای همه‌ی افراد بوده باشد». (شیرازی، ۱۳۹۹)

هدایتی (۱۳۹۳) مهم‌ترین ویژگی‌های یک مکتب را به این شرح نام می‌برد:

- یک طرح جامع و منسجم است.
- اجزای آن نظام مند و هماهنگ است.
- دارای ویژگی متمایزکننده است.
- دارای جهان‌بینی خاص و دستورالعمل‌هایی برای تحقق آن است.
- همزمان جنبه‌های مختلف درون علمی و برون علمی را مورد توجه قرار می‌دهد.
- ضمن تعیین مسئولیت، الهام‌بخش است.

• دارای حدود مرز و ضوابط مشخص است.

• دین نیست، بلکه اعم از دین است. (خانی و محمدی، ۱۳۹۹)

مردم‌داری و احترام به آنان یکی از ویژگی‌های بارز و برجسته شهید سلیمانی است. (نصیری، ۱۳۹۹) مردم‌داری، که به معنای توجه و خدمت به مردم، داشتن اخلاق نیکو، گذشت و بخشش، مهربانی و محبت، فروتنی و تواضع، صبر و بردباری، و رسیدگی به نیازهای افراد جامعه است، از جمله ویژگی‌های اخلاقی مهم در تعاملات اجتماعی به شمار می‌رود که در واقع، رمز و راز زندگی اجتماعی است و برای شخص مردم‌دار پایگاه مردمی و برخورداری از رأفت و رحمت و مودت و حمایت مردم را در پی خواهد داشت. (محدثی، ۱۳۹۴)

پیشینه پژوهش

در حوزه مشارکت مردم و در حوزه خاص مشارکت مردم در اقتصاد و هم چنین در حوزه مکتب شهید سلیمانی تحقیقات متعددی انجام شده است که برخی از مطالعات انجام شده مرتبط با موضوع به شرح جدول زیر خلاصه گردیده است.

عنوان (پژوهشگر/ سال)	روش، یافته‌ها و مفاهیم کلیدی
اولویت‌بندی و تحلیل تعامل مؤلفه‌های اقتصاد مردم بنیاد بر پایه تلفیق روش‌های MADM (قربانی، عبدالعظیم، سلیمانی، محمد، رنجبران، رضا، تاجه‌بند، علیرضا. (۱۳۹۷))	این پژوهش که با روش داده‌بنیاد و با استفاده از تلفیقی از روش‌های MADM فازای مؤلفه‌های اقتصاد مردم بنیاد را در اندیشه رهبر انقلاب استخراج کرده است نشان می‌دهد بالاترین اثر کل یک مؤلفه بر مؤلفه دیگر را مؤلفه «رعایت اصل جهاد در فعالیت‌های اقتصادی» بر مؤلفه «به‌کارگیری امکانات توسط مردم اعم از امکانات مالی، ابتکار، مدیریت و نیروی کار» دارد. همچنین مؤلفه «به‌کارگیری امکانات توسط مردم اعم از امکانات مالی، ابتکار، مدیریت و نیروی کار» از بالاترین اولویت برخوردار بوده و لازم است در سیاست‌گذاری‌ها در رتبه اول جهت تأکید و توجه قرار گیرد.
مؤلفه‌های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (سلیمانی، یاسر، سیدحسین‌زاده یزدی، سعید، سمیعی نسب، مصطفی).	یافته‌های اصلی این پژوهش که با روش تحلیل مضمون انجام شده است حاکی از این امر است که: مؤلفه‌های توانمندسازی مقاومتی نیروی کار باید با توجه به چهار عنصر دانش و اطلاعات، انگیزه، ارتباطات و اعتماد و نیز مؤلفه‌های رویکردهای سیاست‌های کلی تدوین و اجرا شوند.

عنوان (پژوهشگر/ سال)	روش، یافته‌ها و مفاهیم کلیدی
((۱۳۹۵))	
بررسی الگوی اسلامی مشارکت مردمی در مدیریت جامع بحران از دیدگاه امام خمینی (ره) (سید جعفری، سید امیر، بهشتی مهر، احمد. (۱۴۰۰))	نتایج این پژوهش که با استفاده از روش داده‌بنیاد انجام شده است نشان می‌دهد الگوی مدیریت اسلامی مشارکت عمومی شامل تمام راهبردهای مدیریت جامع بحران، کاهش، آمادگی، واکنش و جبران خسارات است. برای دستیابی به مشارکت مزبور، علاوه بر توده‌ها و نخبگان، دولت نیز وظایفی را برعهده دارد که باید انجام دهد. در راهبرد آمادگی، دولت باید داوطلبان مردم را آموزش و تجهیز کند و در راهبرد واکنش، باید با تعیین اولویت‌ها، روند مشارکت مردمی را تسریع کند. همچنین، دولت باید از مشارکت عمومی در راهبرد کاهش، در زمینه بهداشت روان آسیب‌دیدگان استفاده کند و در راهبرد جبران، روند جبران خسارت را کنترل کند و سازمان‌های دولتی را با مشارکت عمومی هماهنگ کند.
عوامل مربوط به موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی در جنوب استان کرمان (فاریابی، مینا، احمدوند، مصطفی. ((۱۳۹۴))	یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که وضعیت مطلوب ساختاری و فرهنگی - اجتماعی در مرحله ایجاد و تأسیس تعاونی‌ها حائز اهمیت بوده و در مرحله ثبات تعاونی‌ها نیز توجه به سازه‌های ساختاری (مدیریتی)، فرهنگی - اجتماعی و محیطی در پایداری تعاونی‌ها نقش بسزایی داشته است. فزون بر آن، مهم‌ترین سازه‌ها در مرحله استمرار تعاونی‌ها شامل سازه‌های سرمایه اجتماعی، محیط روستا، اعتماد و ساختار تعاونی بودند.
سناریوهای سازمان‌های مردم‌نهاد ایران در افق ده‌ساله آینده (شیری، محمد، سام دلیری، کاظم. (۱۴۰۰))	این پژوهش که از نوع کیفی و به لحاظ نتیجه، کاربردی است و برای جمع‌آوری داده‌ها از هر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی بهره‌برداری و در گام‌های مختلف سناریونویسی از تحلیل مضمون و پانل خبرگی استفاده شد که در مراحل مختلف، ۴۸ نفر از متخصصین به‌عنوان جامعه نمونه و به روش هدفمند انتخاب شدند. برای نگارش گام‌های سناریودازی، از روش جی‌بی‌ان الگوگیری شد. در نهایت از تقاطع عدم قطعیت‌های کلیدی، چهار سناریوی داروگ (سمن‌های همگرا و توانمند)، سنگ خارا (سمن‌های همگرا و ناتوان)، گفتار (سمن‌های واگرا و ناتوان) و اسب تراوا (سمن‌های واگرا و توانمند) نگاشته و برای هر سناریو، تجویزهای لازم ارائه شد. در یک جمله می‌توان این‌گونه عنوان کرد که راهکار رسیدن به سناریوی مطلوب، اتخاذ رویکرد فعال و فوق فعال است.

عنوان (پژوهشگر/ سال)	روش، یافته ها و مفاهیم کلیدی
الگوی مفهومی مشارکت سازمان‌یافته مردمی برای تحقق استحکام ساخت درونی قدرت نظام (کشتکار، مهران، حاتمی، حمیدرضا (۱۳۹۴))	روش این پژوهش پیمایشی و توصیفی است. یافته‌ها، نشان می‌دهد اگر مشارکت با سه ویژگی برجسته «سیهم شدن مردم در قدرت (ساخت، استقرار و اعمال)»، «امکان نظارت مردم بر سرنوشت خویش» و «بازگشودن فرصت‌های پیشرفت به روی مردم» باشد، می‌تواند موجب اعتلای مسئولیت‌پذیری، اعتماد، تعهد و نهایتاً تاب‌آوری مردم به‌عنوان ارکان اصلی جامعه شود. در این صورت چنین مردمی می‌توانند جامعه‌ای مولد، منسجم، عقلایی و یادگیرنده را بسازند.
مفهوم‌شناسی مردمی‌سازی اقتصاد در رویکرد اقتصاد مقاومتی و بررسی موانع تحقق آن سیف، اله مراد، برنجی، سجاد (۱۳۹۵)	در این پژوهش با مطالعات کتابخانه‌ای و با استفاده از مقالات و پایان‌نامه‌های موجود بررسی بستر تاریخی ریشه‌های این گفتمان را با استفاده از مشروح مذاکرات فصل چهارم قانون اساسی تبیین می‌نماییم و در ادامه تجربه مردمی‌سازی اقتصاد را در سال‌های دفاع مقدس و بعد از آن و پس از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ توسط مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار داده شده است. در ادامه موانع مردمی‌سازی در کشور را در چهار دسته فرهنگی، سیاسی، ساختاری و اقتصادی احصاء و مورد بررسی قرار گرفته و در پایان پژوهش و در پیشنهادات نیز سعی شده است، پیشنهادها با شرایط اقتصادی کشور منطبق باشد
طراحی مدل سرمایه اجتماعی مبتنی بر مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی طاهری گودرزی، حجت، ساری، مرضیه. (۱۴۰۱).	نتایج این پژوهش که با روش تحلیل مضمون انجام شد نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی مبتنی بر مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی دارای پنج بعد اصلی است. بعد اول شامل سرمایه انسانی با ۴ مؤلفه؛ بعد دوم سرمایه تعاملی با ۳ مؤلفه؛ بعد سوم سرمایه فرهنگی با ۴ مؤلفه؛ بعد چهارم سرمایه هویتی با ۵ مؤلفه و بعد پنجم سرمایه اخلاقی با ۳ مؤلفه است. همچنین بخش کمی نتایج، بیانگر تأیید مدل و روابط طراحی شده بود.
بررسی سبک شهید سلیمانی در تأمین منابع مقاومت. علینقی لنگری، محمدامین، سلگی، محمد، مرتضی‌نیا، حمید، اسلامجو، علی، شیرمردی، حسین. (۱۳۹۹)	این تحقیق با روش موردکاوی به بررسی اقدامات شهید سلیمانی در حوزه‌های جنگ فرهنگی، نظامی، سیاسی و اقتصادی پرداخته و در هر مورد، سبک این شهید بزرگوار را در تأمین منابع و امکانات مورد کنکاش قرار داده است.
الگوی مفهومی ابعاد رفتار مالی کارگزاران جهادی در مکتب شهید	در این پژوهش که با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است کدهای احصاء شده در سه بعد فردی، سازمانی و اجتماعی و در ۹ مؤلفه

عنوان (پژوهشگر/ سال)	روش، یافته‌ها و مفاهیم کلیدی
سلیمانی مرتضی‌نیا، حمید، قرقچیان، صادق، مهدی‌پور، جواد، زارعی، محمد. (۱۳۹۹)	تقسیم‌بندی گردید و برجسته‌ترین مؤلفه بر مبنای میزان تکرار مواسات و همیاری تشخیص داده شد.
چگونگی مردمی‌سازی و تحول در حکمرانی با تأکید بر توسعه پایدار آرای، وحید، طحان‌پور، سمیه. (۱۴۰۰)	در این پژوهش که با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به نقش مردم در تحول حکمرانی با تأکید بر توسعه پایدار پرداخته است ساختار، شاخص‌ها و ترتیبات نهادی و اجتماعی حکمرانی بر توسعه پایدار مؤثر دانسته و به‌عنوان فرصتی برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش رشد اقتصادی، امنیت زیست‌محیطی و بهبود محیط کسب‌وکار از طریق به‌کارگیری شاخص‌های حکمرانی مورد بررسی قرار گرفته است
تبیین منظومه (اعتقادی/ رفتاری) شهید شهید حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان حکمران اسلامی، امینی، سید جواد، خلیلی باصری، محسن، محمدی، سید محمود. (۱۳۹۹)	در این پژوهش که با روش تحلیل مضمون انجام شده است ویژگی‌های اعتقادی - رفتاری حکمرانی شهید سلیمانی به‌عنوان مضمون فراگیر، در مجموع ۱۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۴۸ مضمون پایه را در بر می‌گیرد و یافته‌ها دلالت بر این دارد که اساساً حکمران اسلامی بر خلاف مدل غربی لزوماً می‌باید علاوه بر رعایت مؤلفه‌های مدیریتی متعلق به شاخصه‌های اعتقادی و رفتاری متعالی منطبق بر موازین اخلاقی و شرعی اسلام نیز باشد.
انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی باقری دولت‌آبادی، علی. (۱۴۰۰)	در این پژوهش که از روش توصیفی-تحلیلی (اسنادی) استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مکتب شهید سلیمانی را ادامه مکتب امام خمینی (رحمه‌الله علیه) نشان می‌دهد و آن را دارای خصوصیات زیر می‌داند: شهادت‌طلبی، شجاعت و شهامت، اخلاص و دین‌داری، آینده‌نگری، تکلیف‌گرایی، اخلاق‌مداری، خدمت‌رسانی به محرومان، دشمن‌شناسی و تمرکز بر هدف. ی هم چنین دیگر یافته‌ها نشان می‌دهد تداوم انقلاب اسلامی مستلزم توجه بیشتر به بحث مکتب‌سازی و ترویج و گسترش مکتب امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و شهید سلیمانی است.
سردار سلیمانی و بسیج مردمی در عراق و سوریه (زمینه‌های شکل‌گیری تا نقش و نیات شهید	این مقاله که با روش هرمنوتیک قصدی - زمینه‌گرای کوئنتین اسکینر انجام شده است نشان می‌دهد زمینه‌های شکل‌گیری نیروهای دفاع ملی سوریه در مقولاتی چون ۱- اعتراضات مردمی؛ ۲- فرصت‌طلبی

عنوان (پژوهشگر/ سال)	روش، یافته ها و مفاهیم کلیدی
سلیمانی) شفیعی سیف آبادی، محسن. (۱۳۹۸)	سلفی-های تکفیری و ورود خشونت به عرصه اعتراضات؛ ۴- ضعف ارتش سوریه و ۵- ورود سپاه قدس و استفاده از نیروهای مردمی، قابل فهم است. حشدالشعبی نیز پس از توالی ۱- نبود همبستگی جامعه شیعیان عراق؛ ۲- ضعف ساختاری حاکمیت؛ ۳- نبود روحیه مبارزه در ارتش کلاسیک؛ ۴- فاجعه انسانی و ۵- حمایت سپاه قدس از بسیج مردم عراق، پدید آمد. مقاصد سردار سلیمانی نیز در کوتاه مدت، وحدت میان نیروهای محور مقاومت، افزایش مشروعیت حاکمیت عراق و سوریه، شکست سلطه داعش و اخراج نیروهای آمریکایی از عراق و سوریه و در بلندمدت، آرامش منطقه و جهان اسلام، حفظ مرزهای ایران از نفوذ سلفی های جهادی، قدرتمند نمودن بسیج مردمی عراق و سوریه به مانند حزب الله و رسیدن به آرمان آزادی قدس بود.
سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عنصر اعتماد نصیری، علی اصغر. (۱۳۹۹).	نتایج این پژوهش که با استفاده از روش تحلیل مضمون و روش تحلیلی استنباطی انجام شد، نشان می دهد که ساده زیستی، صداقت و ایثارگری در سیره فردی، وحدت گرایی، مردم داری و مردم باوری در سیره اجتماعی و حفاظت از منافع ملی و امانت داری و حفاظت از بیت المال در سیره فرماندهی و مدیریتی شهید سلیمانی، از جمله ویژگی های برجسته ای هستند که می تواند در افزایش اعتماد اجتماعی و ارتقای سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران مؤثر واقع شوند.
اقتصاد مردمی در سانتیاگو (پایتخت) شیلی: موقعیت و چالش ها باونز و لمتر، (۲۰۱۴)	در این پژوهش که با تمرکز بر کشور شیلی انجام شده است، ابتدا تحولات اقتصادی و سیاسی در شیلی از دهه ۱۹۷۰ و اثرات آن بر اقتصاد عمومی مورد بررسی قرار گرفته است در مرحله بعد با توجه بر مطالعات انجام شده «سازمان های اقتصاد مردمی» سؤال اصلی پژوهش پاسخ داده می شود. یافته ها نشان می دهد که منطق اجتماعی - اقتصادی این سازمان ها به طور قابل توجهی با منطق شرکت های سرمایه داری سنتی متفاوت است. همچنین تفاوت های مهمی را بین ابتکارات فعلی و قدیمی نشان می دهد.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از لحاظ هدف، به خاطر آنکه به سمت تولید ادبیات جدید دانش (ارائه ابعاد و مولفه‌های مشارکت مردم در اقتصاد) هدایت می‌شود از نوع بنیادی بوده (سرمد و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۹) و از لحاظ گردآوری داده (به خاطر آنکه هدف توصیف شرایط یا پدیده مورد بررسی - مولفه‌های اقتصاد مردمی است) از نوع توصیفی (به خاطر تحلیل مضامین اسناد و مصاحبه‌ها) می‌باشد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۸۱).

بدین منظور و در مرحله مطالعات کتابخانه‌ای ابتدا کلیدواژگان اقتصاد مردمی، مشارکت مردم، مشارکت اقتصادی، تأمین مالی مردمی، مردم محوری اقتصادی، مکتب شهید سلیمانی، و دیگر واژگان کلیدی مرتبط از پایگاه‌های علمی جست‌وجو و مطالب مرتبط شامل مقالات علمی پژوهشی، مقالات علمی ترویجی، مقالات همایشی و کتاب‌های مرتبط، استخراج شد. در مرحله بعد با استفاده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته دیگر مطالب مربوط که بخش اصلی داده‌های این پژوهش است، جمع‌آوری شد و با استفاده از نرم‌افزار اطلس.تی.آی^۱، فرایند تحلیل مضمون انجام و نهایی شد.

تحلیل مضمون، روشی است که هم برای بیان واقعیت و هم برای تبیین آن به کار می‌رود (درخشه و همکاران، ۱۳۹۴). بویاتزیس (۱۹۹۸) تحلیل مضمون را ابزاری مناسب برای روش‌های گوناگون به حساب می‌آورد. به‌طور کلی، مضمون، یک ویژگی تکراری و متمایز در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤال‌های پژوهش است (کینگ و هاروکز، ۲۰۱۰، ص ۱۵۰).

جامعه آماری این پژوهش در مرحله مصاحبه، خبرگانی بودند که در دوره‌های مختلف زندگی شهید سلیمانی به ویژه در دوران دفاع مقدس و فرماندهی جنوب شرق کشور با ایشان ارتباط داشته‌اند. نمونه آماری این پژوهش با روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی انجام شده است. بدین صورت که ابتدا افراد مرتبط انتخاب گردیدند و در ادامه با مشورت با خبرگان افراد بعدی انتخاب شده‌اند. در مجموع با ۲۴ نفر از صاحب‌نظران مرتبط با موضوع پژوهش مصاحبه شد. عمده مصاحبه‌ها به صورت حضوری در تهران و کرمان انجام شد و تنها یکی از مصاحبه‌ها نیز به دلیل

1. Atlas.ti

مسافت زیاد به صورت تلفنی انجام شد و یکی از افراد نیز پاسخ سؤالات را به صورت مکتوب ارائه دادند. حجم مطالب پیاده شده به حدود ۷۱۰۰۰ هزار کلمه رسید. سپس مصاحبه‌های اصلی پیاده شده وارد نرم‌افزار AtlasTi نسخه ۸ شده و در فرایند تحلیل مضمون مورد کدگذاری قرار گرفتند. رویکرد پژوهش استقرایی بوده است بدین صورت که مولفه‌ها و ابعاد بر اساس مضامین پایه ایجاد شده است.

برای استخراج مضامین سه مرحله و شش گام به شرح زیر انجام شده است (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰):

الف) تجزیه و توصیف متن

- ۱- آشنا شدن با داده‌ها
- ۲- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری
- ۳- جست‌وجو و شناخت مضامین
- ب) تشریح و تفسیر متن
- ۴- ترسیم شبکه مضامین
- ۵- تحلیل شبکه مضامین
- ج) ترکیب و ادغام متن
- ۶- تدوین گزارش

به منظور اعتباربخشی نتایج پژوهش، بیشتر روش‌شناسان کیفی به جای استفاده از واژگان روایی و پایایی که اصولاً در تحقیقات کمی استفاده می‌شوند، از معیار اعتمادپذیری یا قابلیت اعتماد استفاده می‌کنند. قابلیت اعتماد شامل چهار معیار قابل قبول بودن، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری است. از این رو، در تحقیق حاضر نیز از اعتمادپذیری به عنوان معیار کیفیت تحقیق استفاده شد و استراتژی زیر برای تأمین اعتمادپذیری تحقیق استفاده گردید. (سررشته‌داری و همکاران، ۱۳۹۸)

یافته‌های پژوهش

برای انجام مرحله اول تحلیل مضمون، با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی منابع مرتبط در کلیدواژه‌هایی همچون اقتصاد مردم پایه، مشارکت مردم در اقتصاد و مردمی کردن اقتصاد مطالب مرتبط استخراج گردید و در ادامه با بررسی بانک اطلاعاتی آثار شهید حاج قاسم سلیمانی^۱، شامل مستندات علمی همایش بین‌المللی مکتب شهید سلیمانی، گفتارپژوهی مکتب شهید سلیمانی، کتاب‌های مرتبط و دیگر منابع مکتوب و منابع رسانه‌ای شامل فیلم، مستند و تصاویر در بانک اطلاعاتی و هم‌چنین دیگر منابع مرتبط خارج از بانک ذکر شده، سعی شد شناخت اولیه و کلی از مکتب شهید سلیمانی در ذهن پژوهشگر شکل گیرد.

در مرحله بعد پروتکل مصاحبه تهیه شد و در پاییز و زمستان سال ۱۴۰۰ مصاحبه‌ها انجام شد. به منظور آشنایی دقیق‌تر و شناخت بهتر مطالب طرح شده در مصاحبه‌ها، پیاده‌سازی مصاحبه‌ها نیز توسط پژوهشگر انجام شد که با توجه به حجم زیاد مطالب زمان زیادی صرف این کار شد.

جهت تأمین انتقال‌پذیری در فرایند اعتمادپذیری پژوهش، سعی شد مصاحبه‌شوندگان از بین افراد معتبر انتخاب شوند و هم‌چنین سعی شد با ارائه جمع‌بندی بصری و نموداری ادبیات تحقیق که در یک صفحه جمع‌بندی شده بود، پیش از شروع سؤالات مصاحبه، تصویر جامعی از موضوع و زمینه پژوهش به مصاحبه‌شوندگان منتقل شود. در هر مصاحبه از مصاحبه‌شوندگان خواسته می‌شد تا دیگر افراد مناسب برای مصاحبه را معرفی کنند. هم‌چنین از متخصصان حوزه مردمی‌سازی اقتصاد خواسته شد تا افرادی را مرتبط با موضوع پژوهش، برای مصاحبه معرفی کنند. بعد از این پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها، فرایند کدگذاری داده‌ها در نرم‌افزار اطلس.تی.آی انجام شد که در مرحله اول ۶۱۹ کد از ۱۶۳۱ نقل قول ثبت شد. هم‌چنین در مرحله دیگر که در همین نرم‌افزار از آثار و مطالب مکتوب شهید سلیمانی انجام شد ۴۹۷ کد ثبت شد. در این جا متن اصلی که مصاحبه‌های گرفته شده است در قالب کدهایی سازماندهی شده‌اند. هر کدام از این نقل قول‌ها حاوی مضمونی است که با خواندن آن متن مستقیماً به ذهن متبادر می‌گردد. این کدها که از متن اصلی استخراج شده‌اند، «مضامین پایه‌ای» نامیده می‌شوند.

جدول ۱. نمونه مفاهیم و نکات کلیدی سازماندهی شده در قالب مضمون‌های پایه

منبع	مفاهیم و نکات کلیدی در مصاحبه	مضمون پایه
(d.am-24)	مثلاً در همین حوزه تدوین ساختار ها حاج قاسم یکی از دغدغه هایش این بود چرا نباید ساختار اقتصادی کشور ما به گونه ای فعال و آن دیپلماسی اقتصادی ما به گونه ای فعال باشد که بتواند از این فرصت هایی که در کشور های اطراف که کشور های مسلمان هستند یا کشور های مستضعف هستن چرا نباید بتواند از دیپلماسی به بهترین شکل استفاده کند. خب این یکی از دغدغه های حاج قاسم بود به عنوان یک فرمانده میدانی که به شکل یک فرمانده میدانی در این میدان گسترده و عمیق اقتصادی و نظامی کشور های مختلف بود.	دیپلماسی اقتصادی
(c.ra-4-5)	در کودکی و نوجوانی معیشت خودشان را خودشان تدبیر می کردند و چنین کسانی وقتی بزرگ می شوند می شوند مثل حاج قاسم از همان جوانی تدبیر کرده اقتصاد خودش را و زندگی خودش و پدر و مادرش را این گونه بود که می تواند وقتی در راستای یک مدیریت قد علم می کند مدیر جامعه می شود	آشنایی کودکان با کسب و کار
(c.ka-15)	طرح احراز را در حوزه جنوب کرمان تا آنجایی که یادم است بیش از ۱۰۰ چاه حفر شد با به کارگیری همه امکانات از سپاه گرفته، شورای شهر، شورای امنیت کشور، ستاد کل نیروهای مسلح، وزرای مربوطه و...	بستر سازی و زمینه سازی غیرانتفاعی
(d.mo-43)	ظرفیت شناسی افراد فارغ از جناح بندی ها یعنی اگر می دید یک کسی می تواند کار اقتصادی کند فارغ از این که در هر جناح بندی باشد. این جا برایش انقلاب مهم بود کشور مهم بود جریان مقاومت مهم بود.	نگاه فرا جناحی مدیران
(d.mo-45-) (47)	این بود که به هم رسانی می کرد یعنی تلاش می کرد که آن فرد برود سرجایش کار کند. شهید سلیمانی نمی گفت که به من یک چیزی بماسد. این را به آن وصل می کرد یعنی دست شما را می گذاشت در دست فلانی برمیگشت. بر نمی گشت بگوید سهم من چیست. الان در کشورهای دیگر این اینجوری است. دومی به هم رسانی غیرانتفاعی ایشان به هم رسانی می کرد غیر انتفاعی بود اگر هم انتفاع می خواست باز متوجه مردم و انقلاب بود. اصلاً برای خودش این که من بزرگ شوم کوچک شوم نبود	به هم رسانی غیر انتفاعی

جدول ۱. نمونه مفاهیم و نکات کلیدی سازماندهی شده در قالب مضمون‌های پایه

منبع	مفاهیم و نکات کلیدی در مصاحبه	مضمون پایه
(d.am-83)	گفت بشین در ماشین، من نشستم در ماشین و حاج قاسم من را برد در مناطقی از کرمان که تا آن روز نرفته بودم و تا آن روز اصلاً خبر نداشتم چه وضعیتی مردم بشان مبتلا هستند آن جا آقای ... توضیح می داد که حاج قاسم چه اندازه با متن مردم و مشکلات معیشتی و اقتصادی مردم آشنا بود.	حضور مدیر در متن حل مسائل اولویت دار مردم
(c.to-22)	تمام رشته‌ها را رفتند شناسایی کردند انتخاب کردند و حتی تعیین مناطق را که مثلاً برای سواحل رشته‌های صیادی گذاشته شود در بقاع کشاورزی و دامداری و باغداری و ...	نیازسنجی و امکان سنجی
(c.mo-26)	رفتن حاج قاسم باعث شد که این ها در کشور های خارجی هم کار کنند. یعنی در لبنان، در افغانستان جاده سازی کنند و.. بیشتر در کشور هایی ... این ها رفتند و دایره فعالیت های عمرانی این شرکت ها را زیاد کردند	ابعاد بین المللی اقتصاد مردمی
(c.ha-33)	یک ایثارگر می گفت پول می گفت پول ندارم من وام می توانم برایت جور کنم یعنی قرضت می دهیم تو بیا بزن به کاسبی، شغل، کار، تولید ولی باید این پول را دوباره برگردانی اصطلاحاً می گویند ماهیگیری بهت یاد می دهیم ماهی بهت نمی دهیم. این روش را داشت تا جایی که امکان دارد ماهی به کسی ندهد. بگوید آقا من تور ماهیگیری بهت می دهم قرضی بهت می دهم من این فلان چیز را قرضی می دهم برو استفاده کن.	ترویج کمک های سرمایه ای و مولد
(c.ha-3)	تعاونی مسکن راه انداخت با وام مسکن عمده بچه هایی که داوطلب بودند عضو شدند	حضور داوطلبانه
(d.am-73)	مسلماً این نگاه حاج قاسم همان نگاه تعاون است. بچه ها جمع شوید این کار را انجام دهید بچه ها این مشکل این جاست ببینید چه کاری می توانیم انجام دهیم. این در حوزه نظامی که خیلی سخت تر هست حاج قاسم توانست انجام دهد مسلماً یک آدمی مثل حاج قاسم در حوزه اقتصادی خیلی بهتر می تواند انجامش دهد.	رویکرد تعاون در کار ها
(c.ha-7)	وقتی که سردار سلیمانی در خاطرات خودنوشتش می گوید ۱۳ سالگی بابام ۹۰۰ تومان وام بدهکار بود و من پیگیری کردم اجازه گرفتم آمدم	توسعه فرهنگ کار و تلاش

جدول ۱. نمونه مفاهیم و نکات کلیدی سازماندهی شده در قالب مضمون‌های پایه

منبع	مفاهیم و نکات کلیدی در مصاحبه	مضمون پایه
	در کرمان کارگری کردم یک هفته رفتم در حوزه بنایی کارگری کردم از همه انگشتانم خون می آمد و بعد رفتم در رستوران شروع به کار کردم و بعد پول هایم را شمردم دیدم ۱۹۵۰ تومان پول دارم و از خوشحالی در پوست نمیگنجیدم و هزار تومان را برای بابام فرستادم و بابام را از زیر قرض درآوردم و این بزرگترین موفقیت من در عمرم بوده...	
(c.ra-82)	می گفت این ها برای انقلاب زحمت کشیده اند چه برای مردم چه توده مردم چه بسیجی ها چه خانواده شهدا این ها را در مناطقی که دارید شرکت می دید از این ها استفاده کنید	توجه به مردم دلسوز انقلاب اسلامی
(h.sh-21)	کار خیلی خوبی که حاج قاسم کرد یکی اختلافاتی که بین طایفه ها بود بعضا اختلاف داشتند در کنار این آمد این اختلافات را برطرف کرد مثلا گروه ... با گروه... اختلاف داشتند گروه فلان با فلان اختلاف داشتند این ها را با سیاست خاص خودش سران این ها را خواست مشکلات و دعوا های طایفه ای که باهم داشتند کنار آمدند. بعد طوری این ها را قرار داد که این ها همیشه با رفاقت جلو بروند و همکاری کنند	ایجاد وحدت بین گروه ها و طوایف مردمی
(c.to-24)	افراد را مشخص می کردیم که چه ویژگی هایی داشته باشند تا بتوانند کار ها را آن جا راه بیندازند.	الگوی شایستگی انسان ها و مشاغل

در مرحله بعد با ادغام و ترکیب هایی که بر روی کدها صورت گرفت، تعداد مضامین پایه در پروژه اصلی که بر روی مصاحبه ها انجام شده بود، در نهایت به ۱۳۳ مضمون پایه ای رسید. پس از شناسایی مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر نیز طی یک فرایند رفت و برگشتی تحلیل مستمر مشخص و تدوین شدند.

در مرحله شناخت مضامین و ترسیم شبکه مضامین، مضامین پایه ذیل ۲۲ مضمون سازمان دهنده ساماندهی شدند و مضامین سازمان دهنده نیز ذیل ۵ مضمون فراگیر ساماندهی شدند.

در این پژوهش، مضامین پایه معادل با عوامل، مضامین سازمان‌دهنده معادل با مؤلفه‌ها و مضامین فراگیر معادل با ابعاد در نظر گرفته شده‌اند که در نهایت همه ذیل مفهوم مردمی‌سازی فعالیت‌های مالی و اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی قرار می‌گیرند.

در جداول زیر خروجی حاصل از جست‌وجو، شناخت مضامین و ترسیم شبکه مضامین به تفکیک ابعاد پنج‌گانه برای هر مضمون پایه‌ای آمده است:

جدول ۲. شناسایی ارتباط مضمون‌های سازمان‌دهنده و مضمون‌های پایه

مضمون‌های فراگیر	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون پایه
ابعاد سیاستی	حکمرانی مردمی	الگوهای موفق مردمی سازی در مکتب شهید سلیمانی / بستر سازی و زمینه سازی غیرانتفاعی / لزوم تدوین الگوی حکمرانی اقتصادی مردمی / تحقق حکمرانی مردم پایه / اداره قرارگاهی و تمرکز امکانات برای تسهیلگری / تحول خط‌مشی گذاری ها در راستای تحقق مردمی سازی / شبکه سازی سازمانی / عامل محوری امام و وحدت امت / توسعه پدافند داخلی / حذف تصدی گری حاکمیت / ابعاد سیاسی مردمی سازی / شفافیت
	ساختار و سازمان مردم بنیاد	ایجاد ساختار و سازمان مردم بنیاد / ساختار سازی و سیستم سازی انقلابی و غیر رایج / تحول در عرف های سازمانی و بین المللی / بسیج متخصصین /
	طراحی و برنامه ریزی	نگاه جامع در طراحی و توجه به پیوست ها / طراحی و ایجاد کسب و کارها / نیازسنجی و امکان سنجی / اولویت تعریف دکرترین دفاعی جنگ نرم / توجه به آمایش سرزمینی / راهبرد توسعه تدریجی
	مردمی سازی بین المللی	ابعاد بین المللی اقتصاد مردمی / دیپلماسی اقتصادی

جدول ۲. شناسایی ارتباط مضمون‌های سازمان‌دهنده و مضمون‌های پایه

مضمون‌های فراگیر	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون پایه
	مؤلفه‌های شناسایی	شناسایی و حمایت از ظرفیت‌ها و استعدادها / شناخت محیط / شناخت آینده
	مؤلفه‌های تقنینی	حذف قوانین و رویه‌های مانع‌زا / تحول در قانون‌گذاری / عمل به قانون اساسی
	مؤلفه‌های قضایی	اولویت برخورد مقتدرانه با فساد و اشرار / مانع مافیها در مردمی‌سازی
	نهادهای کلیدی در مردمی‌سازی	نقش مهم دولت / نقش کلیدی سپاه / نقش کلیدی بسیج / پشتیبانی و نظارت مجلس
ابعاد فرهنگی و اجتماعی	توسعه فرهنگ مشارکت	توسعه فرهنگ مشارکت / توسعه فرهنگ جهادی و روحیه انقلابی / آشنایی کودکان با کسب و کار / ترویج کمک‌های سرمایه‌ای و مولد / توسعه فرهنگ کار و تلاش / حضور داوطلبانه
	ذهنیت‌ها در مردمی‌سازی	عامل مهم انگیزه، باور و احساس مردم / آگاهی مردم / اولویت تبیین و توجیه برای مردم و مسئولان / تقویت عوامل توسعه اعتماد / رویکرد تعاون در کارها / ابتکارات و خلاقیت‌ها
	شبکه‌سازی مردمی	شبکه‌سازی مردمی / ساماندهی عموم اقشار و ادیان و مذاهب / تعیین و اعطای نقش‌های مردمی / تأکید بر ظرفیت‌ها و اقشار بومی و محلی / تأکید بر گروه‌های اثرگذار بر مردم / سازماندهی صاحبان تجربه / توجه به مردم دلسوز انقلاب اسلامی / سازماندهی لایه‌های میانی / ایجاد وحدت بین گروه‌ها و طوایف مردمی / الگوی شایستگی انسان‌ها و مشاغل

جدول ۲. شناسایی ارتباط مضمون‌های سازمان‌دهنده و مضمون‌های پایه

مضمون‌های فراگیر	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون پایه
ابعاد فنی (مالی و اقتصادی)	محوریت‌های فرهنگی و اجتماعی	نقش کلیدی ساختارهای آموزشی / نقش محوری نوجوانان و جوانان / محور بودن مسجد / نقش مهم طلاب و روحانیون / گروه مصرف کننده و حمایت از کالای ایرانی / محور بودن ائمه جمعه / محور بودن هیئت / محوریت احکام اسلام / نقش مهم رهبری / اقشار کلیدی در مردمی سازی / نقش مهم بانوان
	مؤلفه‌های اعتقادی مردمی سازی	خدایم‌محوری و معنویت پایدار / بعد اعتقادی مردمی سازی
	الزامات مالی و اقتصادی	توانمند سازی مردم / احیای ظرفیت‌ها و منابع / تاکید بر تولید و اشتغال مولد / کسب و کار های کوچک و خرد / رفتار مالی جهادی / ارتقای کسب و کارها / اولویت معیشت مردم / بستر سازی تحقق شراکت و مالکیت مردمی / خصوصی سازی مردمی / پذیرش و توزیع ریسک / تنوع در مشاغل و درآمد / اعطای هدفمند تسهیلات / به کارگیری تکنولوژی و فناوری نوین
	پیامدهای مالی و اقتصادی	توسعه روستایی / محرومیت زدایی / توسعه صادرات / توسعه رفاه
تعاونی‌ها	تأمین و تخصیص منابع مردمی	تأمین مالی مردمی / تأمین و تخصیص منابع مردمی / ساماندهی سرمایه های خرد و کوچک مردم / بانک رسالت / بانک اسلامی / قرض الحسنه
	ایجاد و توسعه تعاونی‌ها	ایجاد و توسعه تعاونی‌ها

جدول ۲. شناسایی ارتباط مضمون‌های سازمان‌دهنده و مضمون‌های پایه

مضمون‌های فراگیر	مضمون‌های سازمان‌دهنده	مضمون پایه
	حوزه‌های مالی و اقتصادی	حوزه‌های مردمی‌سازی فعالیت‌های مالی و اقتصادی (شیلات، دامپروری، صنعت، معدن، بانکداری و...) / کشاورزی / گردشگری زیارتی و درمانی
ابعاد محیطی	شرایط محیطی و نهادی مردمی‌سازی	تحول فضای کسب و کار / تحول شرایط محیطی و نهادی مردمی‌سازی / توجه به عامل دموگرافی / تحول در روابط کار
	توجه به نقش مخرب دشمن	مانع‌زایی دشمن (ایجاد وابستگی، ضد زمینه‌سازی، ضدسازوکارها، استحاله و عملیات روانی)
ابعاد مدیریتی	ویژگی‌های شخصیتی کارگزاران مردمی جهادی	قائد بودن مدیر به جای سایق بودن مدیر / مردم داری مدیر / لزوم باور عمیق مدیران به مردم و اقتصاد مقاومتی / مرد خدمت بودن مدیران / شخصیت چندبعدی مدیر / اندیشه راهبردی مدیر / نیت الهی و عمل مقدس مدیر / خود را وقف انقلاب کردن / صادق‌الوعد بودن مدیر
	ویژگی‌های عملکردی کارگزاران مردمی جهادی	حضور مدیر در متن حل مسائل اولویت دار مردم / وحدت و هماهنگی مدیریت / نگاه جامع و سیستمی در کارها / الگوی تربیت و آموزش مدیران / الگوی شایستگی کارگزاران / نظارت ویژه مدیر / به هم‌رسانی غیرانتفاعی / نگاه فراجناحی مدیران / پیش‌برندگی مدیر

بعد از دستیابی به شبکه مضامین نهایی، جهت بازبینی و دریافت نظرات اصلاحی برای تعدادی از مصاحبه‌شوندگان، مضامین ارسال شد و از آن‌ها خواسته شد نظرات خودشان را ارائه کنند. هم چنین داده‌ها و شبکه مضامین در اختیار تعدادی از صاحب‌نظران و اساتید دانشگاهی مرتبط با موضوع قرار گرفت که با دعوت از اساتید و هم چنین دعوت از تعدادی از مصاحبه‌شوندگان نشست خبرگانی ارزیابی شبکه مضامین برگزار شد که در این نشست شبکه مضامین ارائه شد و نظرات و پیشنهادهای اصلاحی و تکمیلی خبرگان نیز دریافت شد.

باتوجه به دریافت نظرات اصلاحی و تکمیلی پنل خبرگان در مرحله قبل، در این مرحله سعی شد با بررسی و تجزیه و تحلیل مضامین، با درک بهتر از متون، مضامین به دست آمده تشریح شود.

شکل ۲. ابعاد و مؤلفه‌های مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بیشتر کرده و این محور نسبت به قبل، نقش اصلی‌تری را در تهاجم ترکیبی به خود اختصاص داده است. در این شرایط اتخاذ راهبرد مردمی‌سازی فعالیت‌های مالی و اقتصادی نقش کلیدی در کم‌اثر کردن تهاجم ترکیبی دشمن به خود اختصاص خواهد داد.

نتایج پژوهش حاضر در تعیین ابعاد مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی نشان می‌دهد که ابعاد پنج‌گانه‌ای بر این موضوع تاثیرگذار است. این ابعاد شامل ابعاد مدیریتی، ابعاد سیاسی، ابعاد فنی (مالی و اقتصادی)، ابعاد فرهنگی و اجتماعی و ابعاد محیطی می‌شود که لازمه مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی توجه ترکیبی و چندوجهی به همه ابعاد در کنار هم خواهد بود. بعد مدیریتی به نقش مدیران و اثر آنها بر فعالیت اقتصادی می‌پردازد که نقش اساسی و بی‌بدیل می‌باشد. بعد سیاسی به تاثیر سیاست‌های دولت در مردمی‌سازی اقتصادی می‌پردازد. در بعد فنی ملاحظات مالی و اقتصادی در مردمی‌سازی بیان شده است. بعد فرهنگی و اجتماعی مسائل مرتبط با باورها، اعتقادات، هنجارها و مسائل رفتاری پرداخته شده است و در بعد محیطی عوامل بیرونی و اثرگذار بر موضوع بررسی شده است.

مؤلفه‌های ۲۲ گانه مردمی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی که همان مضامین سازمان‌دهنده حاصل از فرایند تحلیل مضمون هستند شامل حکمرانی مردمی، ساختار و سازمان مردم‌بنیاد، طراحی و برنامه‌ریزی، مردمی‌سازی بین‌المللی، مؤلفه‌های شناسایی، مؤلفه‌های تقنینی، مؤلفه‌های قضایی، نهادهای کلیدی در مردمی‌سازی، توسعه فرهنگ مشارکت، ذهنیت‌ها در مردمی‌سازی، شبکه‌سازی مردمی، محوریت‌های فرهنگی و اجتماعی، مؤلفه‌های اعتقادی مردمی‌سازی، الزامات مالی و اقتصادی، پیامدهای مالی و اقتصادی، تأمین و تخصیص منابع مردمی، تعاونی‌ها، حوزه‌های مالی و اقتصادی، شرایط محیطی و نهادی مردمی‌سازی، توجه به نقش مخرب دشمن، ویژگی‌های شخصیتی کارگزاران مردمی‌جهادی، ویژگی‌های عملکردی کارگزاران مردمی‌جهادی می‌شوند.

مطالعات انجام شده در حوزه مردمی‌سازی اقتصاد در ابعاد فرهنگی، مدیریتی، فرهنگی، (اصانلو و همکاران، ۱۳۹۱؛ اکبری، ۱۳۹۴؛ آل اسحاق و همکاران، ۱۳۹۸؛ بامری، ۱۳۹۸؛ امیربیک

و همکاران، ۱۴۰۰؛ حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۷؛ روح الهی، ۱۴۰۰) تأیید کننده یافته‌های پژوهش حاضر است.

نوآوری این پژوهش، بررسی موضوع با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی به عنوان مکتب برخاسته از انقلاب اسلامی در موضوع مردمی‌سازی، است که ابعاد و مولفه‌ها در سیره و رفتار آن شهید مورد بررسی و احصاء قرار گیرد.

با توجه به شعار سال مبنی بر جهش تولید با مشارکت مردم، به دستگاه‌های اجرایی و نهادهای تصمیم‌گیر در خصوص موضوع سال پیشنهاد می‌گردد تا بر اساس یافته‌های پژوهش ابعاد مختلف مشارکت مردم در اقتصاد را توجه نمایند و بر اساس ابعاد مذکور وضعیت فعلی را بررسی نموده و نقاط قوت و ضعف سیاست‌ها و خط‌مشی‌های تدوین شده را مرور نمایند و در صورت نیاز آنها را بر اساس ابعاد و مولفه‌های تدوین شده در این پژوهش بازنگری و اصلاح نمایند. بدین منظور در بعد سیاستی پیشنهاد می‌گردد سیاست‌های لازم برای مردمی‌سازی اقتصاد تدوین گردد. در بعد مدیریتی، از مدیران مردمی و دارای ارتباط مناسب با مردم استفاده شود. در بعد فرهنگی و اجتماعی بر باورهای دینی در مردمی‌سازی تأکید شود. در بعد فنی، استفاده از سازوکارهای مردمی در تامین مالی فعالیت‌های اقتصادی توصیه می‌گردد و در بعد محیطی توجه به زیرساخت‌های هر منطقه در فعالیتهای اقتصادی پیشنهاد می‌شود.

همچنین به پژوهشگران پیشنهاد می‌گردد تا وضعیت استقرار ابعاد و مولفه‌های مستخرج شده در این تحقیق را در فعالیت‌های اقتصادی در کشور بررسی نمایند.

این پژوهش مانند همه پژوهش‌ها دارای محدودیت‌هایی بوده است. یکی از محدودیت‌های تحقیق محدودیت روش است. اگرچه انعطاف‌پذیری، مزیت تحلیل مضمون است؛ اما محدودیت آن این است که رهنمودهای خاصی برای تحلیل‌های سطح بالاتر عرضه نمی‌کند؛ ازاین‌رو پژوهشگر اغلب ناچار است خودش تصمیم بگیرد که به چیزی در داده‌ها تمرکز کند.

این پژوهش حاصل مشارکت و همکاری افراد زیادی بوده است؛ لذا از همه افرادی که در انجام این پژوهش با ارائه نظرات و بیان تجربیات ارزشمند خود مشارکت داشتند و اسمی از آنها در این اثر آورده نشده است تشکر می‌گردد.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- آرایی، وحید، طحان پور، سمیه. (۱۴۰۰). چگونگی مردمی‌سازی و تحول در حکمرانی با تأکید بر توسعه پایدار. فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، ۲(۷)، ۳۳-۵۲.
- اصلانلو، علی؛ شیخی قلات، محمدطاهر؛ افشار، علی؛ (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در ارتقای امنیت اجتماعی. پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی پاییز ۱۳۹۱، سال هفتم - شماره ۳، صفحه - از ۸۹ تا ۱۰۴.
- اکبری باوفاگلین، علی. (۱۳۹۴). شناسایی عوامل مؤثر بر تأمین مالی خرد مقاومتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری
- آل اسحاق، یحیی، صادقی نیارکی، مهدی. (۱۳۹۸). مقاله پژوهشی: ارائه الگوی پارادایمی راهبرد اقتصاد بخش خصوصی از منظر امام، رهبری و قانون اساسی. مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۳(۱۲)، ۵۱-۷۴.
- امیریک، مرضیه، برادران، محمدمهدی، حسینی واعظ، سیدجلال‌الدین، & انوشه، سیدسجاد. (۱۴۰۰). بررسی و تدوین مدل توسعه تأمین مالی جمعی در سازمان‌های دینی (نمونه موردی حرم مطهر رضوی). نشریه علمی «تحقیقات مالی اسلامی»، ۱۰(۲)، ۶۰۳-۶۴۲.
- امینی، سیدجواد، خلیلی باصری، محسن، محمدی، سیدمحمود. (۱۳۹۹). تبیین منظومه (اعتقادی/رفتاری) شهید حاج قاسم سلیمانی به عنوان حکمران اسلامی. فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، ۱(۱)، ۱۲۹-۱۶۰.
- باقری دولت آبادی، علی. (۱۴۰۰). انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۷(۴)، ۲۷-۵۰.
- بامری اصل، عبدالصمد. (۱۳۹۸). بررسی و تبیین قرآنی نقش مشارکت اجتماعی در بهبود اقتصاد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده الهیات و معارف اسلامی
- بهروزبائی، فاطمه، سلطان محمدی، فاطمه و زارع کار، حسین. (۱۴۰۱). جایگاه مشارکت مردم در تداوم انقلاب اسلامی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. فصلنامه علمی - پژوهشی حکومت اسلامی، ۲۷(۲)، ۱۳۷-۱۶۰.
- پیشوایی، میرسامان؛ موسوی لقمان، اشرف السادات؛ سلسبیل، مهسا. (۱۳۹۷). مدل‌های کسب و کار اقتصاد مردمی. همدان: آل احمد (ع).
- پیغامی، عادل. (۱۳۹۵). درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی؛ تبیین نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه اقتصادی رهبر معظم انقلاب. انتشارات سدید
- حسن‌زاده سروستانی، ح.، و تمیزی فر، م.، و سیمپاری، م. (۱۳۹۷). تأمین مالی جمعی، الگویی مناسب جهت جذب مشارکت‌های خیرین. تحقیقات مالی اسلامی، ۸(۱) (پیاپی ۱۵)، ۵۹-۹۰.

- حسینی، مجتبی، حسینی، سیدحسین. (۱۳۹۵). امام، مردم، اقتصاد. انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام
- حسینی، مجتبی، کجوری، جواد. (۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی و دفاع مقدس. انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- حسین‌زاده، محمد صالح. (۱۳۹۹). اصول و مبانی و مولفه های مدیریت جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲ (دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۲۲.
- حسینی، سیدحسین. (۱۳۹۷). واکاوی تحقق مشارکت مردمی از طریق خصوصی سازی شکل گرفته در اقتصاد ایران، در راستای تبیین بند یک سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (مطالعه موردی شرکت مخابرات ایران). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد
- حسینی، سیدحسین، و سلیمانی، محمد. (۱۳۹۸). الگوی مشارکت مردم در اقتصاد، با تاکید بر اندیشه امام خمینی ره. معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۱ (پیاپی ۲۱)، ۱۳۱-۱۵۰.
- خانی، علی، محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). بازشناسی مؤلفه های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه ای مد ظله العالی. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳ (۸۶)، ۵-۳۸.
- درخشه، جلال، افتخاری، اصغر، ردادی، محسن. (۱۳۹۴). تحلیل مضمونی اعتماد در اندیشه آیت الله خامنه ای. جستارهای سیاسی معاصر، ۶ (۱۷)، ۵۳-۷۲.
- رفیعی طاقانکی، جواد (۱۳۹۶). حذف موانع اقتصاد مردمی، راهگشای مشکلات اقتصادی کشور. قابل دسترس در تارنمای <https://principles.qasd.ir/articles/322>.
- رنجبران، رضا، رجبی، سجاد، غیائی، هادی. (۱۴۰۰). اقتصاد مردم محور؛ مبانی، ضرورت و کیفیت تحقق از منظر حضرت آیت الله خامنه ای (دام ظلّه العالی). انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام
- روح الهی، مهدی. (۱۴۰۰). شناسایی ابعاد و مؤلفه های نفوذ اجتماعی در سبک رهبری شهید قاسم سلیمانی. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۹ (۲)، ۴۲-۵. Doi: [20.1001.1.22516980.1400.29.2.1.5](https://doi.org/10.1001.1.22516980.1400.29.2.1.5)
- سررشته داری، م. و پورکیانی، م. و امامی، ف. (۱۳۹۸). تدوین مدل راهبردی وفاداری مشتریان با رویکرد تحلیل مضمون. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۸ (۴۵)
- سرمد، زهره، بازرگان هرنندی، عباس، حجازی، الهه. (۱۳۸۴). روش های تحقیق در علوم رفتاری. انتشارات آگاه
- سلیمانی، یاسر، پیغامی، عادل. (۱۳۹۵). مؤلفه های الگوی مقاومت سازی اقتصادی- اجتماعی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی سیاست های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری). مطالعات راهبردی بسیج، ۱۹ (۷۱)، ۲۹-۵.
- سلیمانی، یاسر، سید حسین زاده یزدی، سعید، سمیعی نسب، مصطفی. (۱۳۹۵). مؤلفه های الگوی توانمندسازی مقاومتی نیروی کار در چارچوب سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی. مطالعات راهبردی بسیج، ۱۹ (۷۳)، ۱۱۵-۱۴۲.

- سید جعفری، سید امیر، بهشتی مهر، احمد. (۱۴۰۰). بررسی الگوی اسلامی مشارکت مردمی در مدیریت جامع بحران از دیدگاه امام خمینی (ره). مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۱۹(۵)، ۳۴۲-۳۶۸.
- سیف، اله مراد. (۱۳۹۹). بهره‌گیری از ظرفیت‌های مکتب سلیمانی در مدیریت راهبردی اقتصاد ملی. سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲(دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۱۶.
- سیف، اله مراد، برنجی، سجاد. (۱۳۹۵). مفهوم شناسی مردمی‌سازی اقتصاد در رویکرد اقتصاد مقاومتی و بررسی موانع تحقق آن. کنگره ملی اقتصاد مقاومتی
- شفیعی سیف آبادی، محسن. (۱۳۹۸). سردار سلیمانی و بسیج مردمی در عراق و سوریه (زمینه‌های شکل‌گیری تا نقش و نیت شهید سلیمانی). فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۵(۲)، ۸۵-۱۰۹.
- شفیعی سیف آبادی، محسن، عابدی اردکانی، محمد. (۱۴۰۰). ارزیابی عوامل نفوذ الگوی رفتاری و مدیریت جهادی سردار سلیمانی بر مبنای نظریه اورت راجرز: مطالعه موردی، محور مقاومت در منطقه خاورمیانه. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۴(۹۱)، ۴۰-۵.
- شهبازی، نجفعلی. (۱۳۹۹). الگوی دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در گام دوم انقلاب اسلامی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی. سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲(دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۲۸.
- شیرازی، علی. (۱۳۹۹). شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی. قم: انتشارات خط مقدم
- طاهری گودرزی، حجت، ساری، مرضیه. (۱۴۰۱). طراحی مدل سرمایه اجتماعی مبتنی بر مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. مجله علمی "مدیریت سرمایه اجتماعی"
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمدسعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخزاده، محمد. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۵(۲)، ۱۵۱-۱۹۸.
- علینقی لنگری، محمد امین، سلگی، محمد، مرتضی‌نیا، حمید، اسلامجو، علی، شیرمردی، حسین. (۱۳۹۹). بررسی سبک شهید سلیمانی در تأمین منابع مقاومت. سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲(مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۲۹.
- فاریابی، مینا، احمدوند، مصطفی. (۱۳۹۴). عوامل مربوط به موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی در جنوب استان کرمان. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۴(۱۶)، ۱۰۳-۱۲۹.
- فقیه ایمانی، محمدرضا. (۱۴۰۰). مدیریت جهادی شماره ۸ و ۹. دانشگاه امام صادق علیه السلام
- قربانی، عبدالعظیم، سلیمانی، محمد، رنجبران، رضا، تاجه‌بند، علیرضا. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی و تحلیل تعامل مؤلفه‌های اقتصاد مردم‌بنیاد بر پایه تلفیق روش‌های MADM فازی. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۱(۸۱)، ۳۹-۶۶.

- قرقچیان، صادق. (۱۴۰۱). شناسایی و تبیین راهبردهای مردمی سازی فعالیت های مالی و اقتصادی در مکتب شهید سلیمانی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.
- کشتکار، مهران، حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). الگوی مفهومی مشارکت سازمان یافته مردمی برای تحقق استحکام ساخت درونی قدرت نظام. مطالعات راهبردی بسیج، ۱۸ (69)
- محدثی، جواد. (۱۳۹۴). اخلاق معاشرت. موسسه بوستان کتاب
- محمد مظاهری، محمد (۱۳۹۹). ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهبد قاسم سلیمانی، مدیریت اسلامی، ۲۸ (۱)، ۴۶-۲۱. Doi: 20.1001.1.22516980.1399.28.1.2.7
- مرتضی‌نیا، حمید، قرقچیان، صادق، مهدی پور، جواد، زارعی، محمد. (۱۳۹۹). الگوی مفهومی ابعاد رفتار مالی کارگزاران جهادی در مکتب شهید سلیمانی. سلسله همایش های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲ (مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۲۷.
- نصیری، علی اصغر. (۱۳۹۹). سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر عنصر اعتماد. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳ (۸۹)، ۵۹-۸۲.
- هدایتی، احمدرضا، (۱۳۹۳). آشنایی اجمالی با مفهوم مکتب (مرتبط با فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی)، در دسترس تارنمای ره‌توشه، <http://rahtooshe.com/?p=2383>.
- یوسفی، احمدعلی، و غفاری، مجتبی. (۱۳۹۵). نقش مردم در اقتصاد مقاومتی (با تاکید بر بیانات رهبر معظم انقلاب). پژوهش های اقتصاد مقاومتی بهار و تابستان ۱۳۹۵ - شماره ۱ علمی-ترویجی (حوزه علمیه) /ISC (30) صفحه - از ۱۱۳ تا ۱۴۲
- <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=45517>
- <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25993>
- Attride-Stirling, J. (2001), "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research", Qualitative Research, Vol. 1, No. 3, Pp. 385-405
- Boyatzis, R. E. (1998), Transforming qualitative information: thematic analysis and code development, Sage.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", Qualitative Research in Psychology, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
- Christopher D Ittner, David F Larcker, Taylor Randall, Performance implications of strategic performance measurement in financial services firms, Accounting, Organizations and Society, Volume 28, Issues 7-8, 2003,
- Goodin, Robert E (2003), Democratic Accountability: The Third sector and All, Hauser Center for Nonprofit Organizations, Paper Presented to Conference on "Crisis of Governance: The Nonprofit/ Non-Governmental Sector", Kennedy School of Government, Harvard University
- Greg Nini, David C. Smith, Amir Sufi, Creditor control rights and firm investment policy, Journal of Financial Economics, Volume 92, Issue 3, 2009,

- Holloway, I, & Wheeler, S. 2002. Qualitative Research for Nurses, 2ndedit. Oxford, Blachwell Science
- Lisa A. Keister. (2004). Capital Structure in Transition: The Transformation of Financial Strategies in China's Emerging Economy. Publication: Organization Science
- Lyons, Mark (2001), Third sector, The contribution of nonprofit and cooperative enterprise in Australia, Crows Nest (Australia): Allen & Unwin.
- Patton, M. Q. (1990), Qualitative evaluation and research methods, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Richard E. Bo. (1998). Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development. January
- Trullols, C. (2014). Social Impact Finance. Springer.
- Cronan, G. (2010). The global 300 project: measuring co-operative performance and difference. Review of International Co-operation, 100(1), 1-45.
- Patton, M. Q. (1990), Qualitative evaluation and research methods, Thousand Oaks, CA: Sage
- Boyatzis, R. E. (1998): Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. CA: Sage.
- N King, C. Horrocks (2010): Interviews in qualitative research. London: Sage Publications Ltd.

